

El finançament públic de la recerca arqueològica i paleontològica a Catalunya

Projectes quadriennals de recerca en matèria d'arqueologia i paleontologia

Edició:
Emili Junyent
Joan B. López

La *Revista d'Arqueologia de Ponent*, fa deu anys, va dedicar un dossier a “El finançament de la recerca arqueològica a Catalunya” (*RAP* 19, 2009: 361-378). En aquella ocasió, el feien oportú els canvis experimentats per la disciplina durant les dècades dels vuitanta i noranta, l'increment exponencial de les intervencions d'urgència i preventives, els efectes de l'esclat de la “bombolla immobiliària” sobre la professió, la crisi econòmica i les retallades pressupostàries que arribaven amb ella, i el debat obert per la redacció del Pla Integral per a l'Arqueologia a Catalunya (PIACAT).

Quan, anys més tard, vàrem tornar sobre el tema, “La investigació arqueològica en el sistema públic de ciència: grups de recerca, universitats i instituts” (*RAP* 27, 2017: 269-294), ens impulsà a fer-ho l'aposta del sistema català de R+D+I, a partir del nomenament d'Andreu Mas Collell com a comissionat d'Universitats i Investigació, per la creació d'instituts o centres CERCA (ICAC 2000, IPHES 2005, ICRPC i ICP 2006), amb un finançament estable i en termes relatius privilegiat, i per la selecció i contractació de talent científic (ICREA 2001); iniciatives llavors argumentades com

a resposta a la incapacitat de les burocratitzades i anquilosades estructures universitàries.

Desgraciadament, la situació no ha canviat, almenys pel que fa als problemes que arrossega la investigació arqueològica catalana. A problemes de fons, que de vells semblen irresolubles, cas de la seva confusa relació amb el sistema català de recerca i els seus òrgans de denominació canviant (Conselleria d'Universitats, Direcció General de Recerca, Departament d'Economia i Competitivitat, Secretaria d'Universitats i Recerca, AGAUR...), amb vincles i sistemes de col·laboració i coordinació clarament insuficients, i el fet que la recerca arqueològica i paleontològica depengui de patrimoni, se n'afegeixen de nous. Fins i tot es pot afirmar que la situació ha empitjorat en molts sentits, sobretot degut als efectes de la crisi sobre la professió i a les retallades.

Òbviament, no creiem que la qüestió es pugui reduir a la insuficiència dels recursos públics, però és ben cert que les limitacions pressupostàries constitueixen en si mateixes un llast prou pesat per enfonsar iniciatives que, tot i ser millorables, amb el finançament adequat, podrien tenir efectes molt més satisfactoris. Pensem, per exemple, en la convocatòria de Grups de

Recerca (SGR, AGAUR) o en els plans quadriennals de recerca arqueològica i paleontològica (SAP/OSIC). En ambdós casos, se'ns fa difícil acceptar la migradesa de la dotació pressupostària assignada, palesa en el fet que equips i projectes amb trajectòries consolidades i reconegudes, que han complert amb escriure els objectius compromesos i presenten programes igual o més ambiciosos, rebin un finançament inferior a l'anterior convocatòria i, fins i tot, arribin a perdre'l.

En aquesta ocasió, reprenem el tema, però volem cenyir-lo a la recerca bàsica i posar el focus sobre el Pla de Recerca d'Arqueologia i Paleontologia de Catalunya, aprovat el 10 de gener de 2014 pel Consell Nacional d'Arqueologia i Paleontologia i, més concretament, les dues convocatòries d'ajuts a projectes quadriennals 2014-2017 i 2018-2021. No ha estat fàcil reunir les col·laboracions que recollim i interpretem la recança a participar en el debat a un estès sentiment de desànim i d'impotència que invita a refugiar-se en el silenci i en el treball, veure-les passar i no prendre mal. Per aquesta raó, volem agrair especialment les aportacions rebudes.

Emili Junyent i Joan B. López

Finançament de les intervencions arqueològiques i paleontològiques en el marc del Pla de Recerca de l'arqueologia i la paleontologia catalanes de la Generalitat de Catalunya

Maria Teresa Miró i Alaix

El Pla de Recerca de l'arqueologia i la paleontologia catalanes va ser aprovat pel Consell Nacional d'Arqueologia i Paleontologia el 10 de gener de 2014 i per Acord de Govern el dia 11 de novembre de 2014 (Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya núm. 6748, de 13.11.2014).

Els seus objectius estratègics són els següents:

- Convergir cap al model català de recerca.
- Consolidar el procés de professionalització quant a recerca en arqueologia i paleontologia.
- Garantir la protecció i la conservació dels jaciments arqueològics i paleontològics.
- Garantir la socialització del coneixement tant en l'àmbit científic com ciutadà i especialment en les comunitats que acullen els equips de recerca que fan treball de camp.

Per assolir aquests objectius, als quals s'han d'afegir els objectius específics, es va implementar una convocatòria de concurs públic per a l'aprovació de projectes quadriennals de recerca en matèria d'arqueologia i paleontologia, lligada a una convocatòria de subvencions per al desenvolupament dels projectes amb periodicitat quadriennal.

Ja s'han fet dues convocatòries de projectes en el marc del Pla de Recerca, una pel quadrienni 2014-2017, ja finalitzada, i una segona pel quadrienni 2018-2021, que està en curs.

En el quadrienni 2014-2017 es van presentar 80 projectes, dels quals se'n van aprovar 70 amb una puntuació mitjana de 8,77 punts, s'han fet 470 intervencions en 213 jaciments i la mitjana de jaciments intervinguts per projecte ha estat de 3,04.

Pel que fa a la distribució dinerària de les subvencions per tipologia de beneficiaris, els imports atorgats es distribueixen de la següent manera:

museus, 246.224,93 €; universitats, 1.313.451,01 €; ens científics, 680.811,76 €; empreses, 66.980,13 € i entitats, 156.535,17 €.

En el quadrienni 2018-2021 s'han presentat 91 projectes, dels quals se n'han aprovat 84 amb una puntuació mitjana de 8,05 punts, fins al moment (2018-octubre 2019) s'han fet 277 intervencions en 144 jaciments.

Pel que fa a la distribució dinerària de les subvencions per tipologia de beneficiaris, els imports atorgats s'han distribuït de la següent manera: museus, 106.135,89 €; universitats, 1.378.020,11 €; ens científics, 658.556,18 €; empreses, 106.281,94 € i entitats, 215.005,93 €.

El Pla de Recerca, tant pel que fa a les convocatòries de projectes com a les subvencions, va néixer amb la voluntat de la Direcció General del Patrimoni Cultural de poder avançar en la recerca arqueològica, no només amb treballs de camp, tot i la seva importància, sinó pensant el projecte com a recerca integral amb actuacions que anessin més enllà de l'excavació, per exemple incorporant estudis sobre resultats d'intervencions preventives i actuacions de conservació i difusió, i amb la intenció de poder dotar aquesta recerca d'uns recursos suficients sostinguts en un període ampli de temps, atès que la subvenció es concedia per quatre anys. La voluntat del Departament de Cultura de sostenir la recerca arqueològica és clara, atesa la convocatòria d'ajuts en un moment en què altres línies de subvencions, com les destinades a les intervencions arqueològiques i paleontològiques preventives, no es van convocar entre els anys 2011 i 2015, encara més quan la normativa de patrimoni cultural insta a col·laborar en el finançament d'aquestes intervencions en el cas de particulars. El Servei d'Arqueologia i Paleontologia és conscient que, tot i que cada vegada els agents de recerca es mouen més per aconseguir recursos d'altres fonts com ajuntaments, consells comarcals, associacions, empreses o altres, la font més important de recursos ve de les subvencions del Departament de Cultura, a càrrec del pressupost anual del Servei. Això també ens porta a pensar en les escasses dotacions per a la recerca que tenen les institucions que en són responsables: Direcció General de Recerca, universitats, instituts de recerca, i en el fet que si poguessin aportar més recursos no caldria que la majoria els hagués d'aportar el Departament de Cultura.

Tanmateix, el resultat final no ha estat prou òptim en relació amb les expectatives. Pel que fa concretament al finançament, engegar aquest sistema en plena crisi econòmica i de retallades en els pressupostos de la Generalitat va provocar que la dotació de sortida per als projectes fos molt inferior a la prevista d'inici. L'any 2014 les subvencions per a projectes de recerca es van convocar amb una quantitat pluriennial de 2.464.000 €, quantitat que correspon a duplicar la que es va destinar el bienni 2012-2013, 1.232.000 € per 89 projectes. Per a la segona convocatòria es va haver de destinar la mateixa quantitat que el 2014 a causa de les diverses pròrrogues dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya que impedié augmentar les quantitats de les partides, amb l'afegit que des de finals de 2017 fins a mitjans del 2018, les finan-

ces de la Generalitat estaven intervingudes i s'havia aplicat l'article 155, cosa que va provocar un retard considerable en la convocatòria dels projectes i, de retruc, en la convocatòria de les subvencions.

Aquesta quantitat s'ha mostrat clarament insuficient per dotar eficaçment els projectes de recerca. En la convocatòria 2014-2017, l'import sol·licitat en les subvencions va ser de 7.522.818,22 € per 68 projectes, amb un 32 % de mitjana d'atorgament, el percentatge màxim va ser de 38,9 % i el mínim de 15,5 %; en la convocatòria 2018-2021, l'import sol·licitat en les subvencions va ser de 11.010.727,12 € per 78 projectes aprovats, amb un 22 % de mitjana, el percentatge màxim va ser de 26 % i el mínim de 17 %. El fet de l'augment de projectes aprovats i l'augment de les quantitats sol·licitades ha influït en la reducció del percentatge d'atorgament en les subvencions, atès que la quantitat destinada en la convocatòria era la mateixa que el primer període. La diferència entre els projectes aprovats i els subvencionats rau en l'existència de projectes aprovats executats pel Museu d'Arqueologia de Catalunya, que compta amb recursos directes del Departament, així com projectes que no demanen subvenció perquè disposen de suficient finançament propi.

També influeix en el resultat final el fet que el sistema d'atorgament de subvencions que es va adoptar va ser el de concurrència no competitiva, amb la qual cosa tots els projectes presentats reben una quantitat en funció de la puntuació rebuda en la convocatòria de projectes. Es va adoptar aquest sistema per garantir que tots els projectes que quedessin aprovats, i per tant tinguessin una qualitat suficient per ser desenvolupats, obtinguessin finançament, en la línia de les subvencions a projectes de recerca atorgades anteriorment pel Departament.

En aquest sentit cal que, conjuntament, administració i comunitat científica fem una reflexió sobre el model. Tots coneixem moltes convocatòries d'ajuts a la recerca que opten per la concurrència competitiva, per la qual uns quants projectes, els millors, obtenen més recursos per al desenvolupament de la investigació, però n'hi d'altres, alguns prou solvents, que es queden sense cap recurs i, possiblement, sense poder desenvolupar-los. En els debats previs dins dels òrgans representatius de l'arqueologia catalana es va optar per la modalitat de concurrència no competitiva i dotar tots els projectes que haguessin superat la nota de tall en la convocatòria, atès que així es podria dotar projectes que garantien la solvència científica.

Això ens remet a la manera de qualificació dels projectes. El Pla de Recerca estableix que la nota de tall per aprovar un projecte (com a mínim 4,5 punts sobre 6) l'atorga una agència externa d'avaluació, en aquest cas l'AGAUR (Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca), tipus d'avaluació consensuat entre el Departament i els agents de recerca. En les dues convocatòries realitzades fins ara, però, s'ha constatat que algunes de les avaluacions són, si més no, contradictòries, cosa que ha quedat palesa en el fet que alguns dels projectes que en la primera convocatòria havien obtingut molt bona nota per part dels avaluadors, la seva continuïtat en la segona ha quedat truncada per una avaluació tan

baixa que els ha deixat fora, sense que hi haguessin canvis significatius en els objectius i en l'equip del projecte. Aquesta experiència ens ha de portar a reflexionar com s'ha d'afrontar aquesta avaluació externa. D'una banda és positiva la participació d'un ens extern, requerit per bona part de la comunitat científica, però cal estudiar com es pot millorar el sistema per evitar disfuncions.

En conjunt, el Pla de Recerca pot constituir una bona eina atès que assegura recursos per a la recerca arqueològica i paleontològica per un període de quatre anys, tot i que després de dues convocatòries caldrà introduir alguns retocs per millorar-lo, a partir de l'experiència d'aquests anys, i, en la mesura de les disponibilitats pressupostàries de la Generalitat de Catalunya, augmentar la dotació de les subvencions, sense oblidar que en el finançament de la recerca cal una major implicació dels ens destinats a la recerca, més enllà del compromís del Departament de Cultura.

Maria Teresa Miró i Alaix

Servei d'Arqueologia i Paleontologia
Direcció General del Patrimoni Cultural
Departament de Cultura - Generalitat de Catalunya
mtmiro@gencat.cat

Reflexions al voltant dels plans quadriennals 2014-2017 i 2018-2021 de recerca arqueològica i paleontològica

Emili Junyent i Joan B. López

El mes de novembre de 2018 es van fer públiques les resolucions de selecció de projectes del segon pla quadriennal 2018-2021 de recerca en matèria d'arqueologia i paleontologia, la qual cosa suposava el tret de sortida per acollir-se a la convocatòria de *Subvencions per a projectes quadriennals de recerca en matèria d'arqueologia i paleontologia* (OSIC: Resolució CLT/2219/2018, de 28 de setembre; DOGC: Núm. 7720 - 5.10.2018). El 28 de novembre es va publicar al tauler d'anuncis de la Generalitat de Catalunya la *Resolució provisional dels ajuts* i s'instava els afectats a confirmar l'acceptació, la reformulació o la renúncia abans del 13 de desembre de 2018. Tornarem més endavant sobre aquest tema.

La convocatòria, com la primera (2014-2017), és fruit del Pla de recerca d'arqueologia i paleontologia

de Catalunya, aprovat el 10 de gener de 2014 pel Consell Nacional d'Arqueologia i Paleontologia, on es fixaven els objectius i les prioritats de la política de recerca arqueològica i paleontològica: aconseguir una investigació d'excel·lència d'acord amb estàndards homologats de qualitat internacional i esprémer les potencialitats del patrimoni arqueològic i paleontològic com a recurs sociocultural i econòmic. La convocatòria, amb garanties plenes de publicitat i concurrència, estava destinada a donar suport als projectes quadriennals de recerca i anava dirigida a universitats, instituts de recerca, empreses d'arqueologia, museus i grups d'investigació —quedaven excloses les entitats dependents de l'administració de la Generalitat o que hi estaven adscrites mitjançant el Departament de Cultura—; tots ells, en definitiva, ens públics i agents privats que plantegen projectes de recerca bàsica o aplicada i intervencions arqueològiques o paleontològiques.

Sense haver-nos allunyat de les resolucions i de la lletra escrita de les intencions programàtiques, ja apareixen qüestions que poden semblar anecdòtiques, cas del retard de la resolució, i ja emergeix la “mare de totes les contradiccions”, que la recerca es promogui des del patrimoni, que els pressupostos de projectes de recerca, decididament insuficients, hagin d'assumir despesa patrimonial i de socialització o viceversa. Però no avancem esdeveniments. Hem qualificat d'anecdòtica la tardança en la concessió dels ajuts, però és evident, per a començar, que il·lustra les condicions de precarietat en què treballen els equips investigadors. El retard no es va limitar a afegir-hi malestar i incertesa sinó que obligà a molts, per no dir a tothom, a fer “enginyeria financera” per a no deixar en blanc l'any i complir amb les feines i amb els objectius compromesos per 2018 en els projectes que s'aprovarien el mes de novembre.

Pel que fa a la qüestió més de fons, no pretenem resoldre el problema, però tampoc amagar-lo, per vell que sigui. La Direcció General del Patrimoni Cultural té per funció protegir, defensar, documentar i fer conèixer el patrimoni cultural de Catalunya i, per tant, la millora i difusió del patrimoni arqueològic. En canvi, el Consell Nacional d'Arqueologia i Paleontologia de Catalunya del Servei d'Arqueologia i Paleontologia (SAP), a més de les seves funcions de protegir i difondre el patrimoni arqueològic i paleontològic català, s'atribueix la d'investigar-lo i el SAP té com a responsable de la seva política científica la Comissió de Recerca d'Arqueologia i Paleontologia (CRAP). La recerca arqueològica bàsica, les intervencions programades són aquelles que tenen com a finalitat principal l'augment del coneixement històric i estan integrades en un projecte general d'investigació; dit d'altra manera, han de respondre a objectius estratègics de política científica, a les identificades com a grans problemàtiques científiques. Però, tornem a dir-ho, projectes i pressupostos han de fer front a un triple objectiu, perquè a la recerca s'afegeixen la protecció i la socialització del patrimoni.

És temptador atribuir el deficient finançament de la recerca arqueològica a aquesta “ubicació incorrecta”, a la càrrega de la “despesa patrimonial en conservació i protecció i en socialització”, a la manca

de pressupostos específics per a ella. Però sembla totalment rebutjable qualsevol proposta que ignori la perspectiva de l'arqueologia integrada i apel·li a l'especificitat de l'arqueologia amb el risc d'allunyar-la de l'I+D, d'escindir la recerca bàsica de l'aplicada i mantenir-la al marge del sistema de ciència. Per altra banda, és més que possible que, en l'actual situació, la recerca arqueològica bàsica resultés damnificada en cas d'escindir-la de la gestió patrimonial.

El cas és que l'aposta actual resulta incapaç de resoldre la doble pertinença, perquè els vincles i sistemes de col·laboració entre els organismes de patrimoni i recerca són insuficients i ineficaços. En conseqüència, resulta impossible definir una política científica de recerca orientada. La confusió, no cal dir-ho, afecta l'avaluació i les assignacions pressupostàries als projectes, ja que cal creuar l'avaluació externa a càrrec de l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR) amb la Comissió de Recerca del SAP (CRAP) —la darrera, la que quadra el rànquing final—, després d'haver hagut d'avaluar projectes arqueològics i paleontològics d'ens, tan diversos en si mateixos i en la relació que mantenen amb la recerca bàsica, com universitats, instituts, museus, centres d'estudis vinculats al territori o empreses, i fer-ho des de perspectives tan diferents com l'aportació dels projectes al coneixement, al patrimoni, a la difusió d'ambdós i, fins i tot, al rescat d'informació d'excavacions antigues o generada per intervencions preventives.

La pretensió d'assolir una recerca d'excel·lència és un lloc comú, però poc més que una meta, resulta impossible mesurar-la de manera objectiva, tret d'una ingènua o interessada credulitat en els indicadors d'impacte, encara més quan s'ha d'avaluar la rellevància del coneixement, l'aportació patrimonial i l'impacte social dels projectes.

No es pot qüestionar l'encert de posar en mans d'una agència externa l'avaluació dels projectes. L'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR) avalua els projectes, aplica la nota de tall per aprovar-los, mínim 4,5 sobre 6, i atorga el 60 % de l'avaluació final. A l'agència li correspon analitzar-los des d'una perspectiva científica, avaluar interès dels objectius, la generació de coneixement, la coherència, el currículum de l'IP, etc.; la inexistència d'una política científica, concretada en objectius i que defineixi prioritats, dificultarà el seu treball.

Posteriorment, seran examinats per la Comissió de Recerca d'Arqueologia i Paleontologia (CRAP), que atorga fins al 40 % restant i avalua la disponibilitat d'una infraestructura adequada als objectius, l'adequació del pressupost, l'impacte patrimonial, la socialització del coneixement i l'estudi de materials provinents d'excavacions no programades o inèdits. De la suma de les dues resultarà l'avaluació final, tancada per la CRAP. En ella se situa la major opacitat del sistema d'avaluació: la comissió és més sensible a possibles conflictes d'interessos, existeix una major subjectivitat en l'apreciació dels aspectes que avalua (producció de coneixement i de patrimoni, socialització), actua coneixent l'avaluació externa i es reserva, en definitiva, la capacitat de quadrar els números corregint a l'alta o a la baixa, d'ajustar interessos i d'actuar de "repartidora".

Tot i la complexitat del procés avaluador, algunes millores semblen força òbvies. Per exemple: 1. CRAP

i AGAUR haurien de treballar en paral·lel; 2. El paper rellevant de la primera hauria de ser previ a l'avaluació, decisiu en la fixació dels objectius concrets de la política científica, la qual cosa, a més d'aportar beneficis generals, faria més discriminadores les puntuacions. Només l'existència explícita d'una política de recerca orientada podria justificar el paper de la CRAP com a garant del seu compliment, i 3. S'hauria de valorar especialment la continuïtat i, sobretot, la rendició de comptes dels projectes, és a dir, els resultats dels anteriors plurianuals (memòries, publicacions, actuacions sobre el patrimoni, posada en valor i difusió...).

Reprenem ara —tal com endegàvem aquestes reflexions— el tema dels ajuts. El total dels recursos destinats a la convocatòria 2018-2021 és de 2.464.000 euros i el nombre de projectes subvencionats, 84. És la mateixa dotació que l'assignada a l'anterior quadriennal 2014-2017, que, en aquella ocasió, es va distribuir entre 70 projectes. En definitiva, dos milions i mig d'euros és tot el que el Govern destinarà de manera directa durant els propers quatre anys a la recerca arqueològica i paleontològica programada; és a dir, a la recerca bàsica, en el nostre país. Lamentable. No entrarem en el detall de les quantitats assignades, percentatges per tipologia de projectes o d'ens beneficiaris, cosa que sí que farà una altra aportació al dossier, i ens limitarem a consideracions més generals.

L'administració justifica continuar treballant amb números de les "retallades" al fet de trobar-se lligada de mans pel 155 i la intervenció de les finances, als pressupostos prorrogats, etc. Tot és cert, forma part de la realitat, però, en qualsevol cas, la responsabilitat continua sent del govern tant pel que fa al desbloqueig o no de la situació, com pel que fa a la gestió d'aquesta; és a dir, la presa de decisions, la identificació de prioritats i la fixació d'objectius clars i concrets.

La resolució de la convocatòria sembla haver anat més aviat per la via del "café per a tots" com a fórmula apaivagadora. La majoria de les quantitats concedides s'acosta grosso modo al 20 % de les quantitats sol·licitades i confirma el que diem. Al projecte que rep una major subvenció li corresponen 131.388,72 €; 6 projectes estan per damunt de 60.000 €, i 26 projectes, és a dir, quasi la meitat, en reben 15.000 o una quantitat inferior. La menor quantitat assignada és de 3.068,80 €; és a dir, el projecte afortunat rep 767,20 euros a l'any. Per avaluar la xifra global i les parcials, cal tenir present que els projectes comporten treballs de camp, prospeccions, campanyes d'excavació i feines de consolidació, restauració i, en alguns casos, de museïtzació, despeses d'equipament, de contractació, de laboratori... No cal dir que la quantia d'algunes subvencions és, senzillament, ridícula i, per a més inri, com sol passar en aquest tipus de convocatòries, per a no perdre la subvenció, els equips investigadors acaben assumint "ser mereixedors" del retall de 70 % o més del pressupost presentat a l'acceptar la realització del projecte amb els recursos assignats.

Sobre el paper sembla que tot això no hauria de passar... La convocatòria pretén homologar la recerca arqueològica i paleontològica amb estàndards internacionals i criteris homologats d'excel·lència, d'acord amb el sistema català de recerca impulsat

per la DGR; també considera que el Pla de recerca d'arqueologia i paleontologia (2014) fixa els objectius i les prioritats de la política de recerca; i, pel que fa al procediment del concurs públic per atorgar les subvencions, estima que s'ofereixen garanties plenes de publicitat i concurrència. Els resultats obliguen, però, a preguntar-se si efectivament hi ha concurrència competitiva. I la veritat és que no, perquè si bé la prelación resulta de la comparació dels projectes d'acord amb uns criteris valoratius, és cert que reben subvenció tots els projectes que superen la nota de tall i no només els millors; que intentar avaluar l'excel·lència de la recerca “pura i dura” i, a la vegada, atendre altres paràmetres més subjectius, patrimonials i socials és poc menys que missió impossible; que competiran entre si projectes i equips de característiques molt diferents (èpoques històriques, arqueologia i paleontologia, entitat patrimonial, diversos agents de recerca...); que les diferències en la puntuació no discriminen prou; que —com hem dit— la CRAP en definitiva tindrà la darrera carta...

El sistema d'accés a la convocatòria és dur i complex i està condicionat per l'exigència de cofinançament. “N'has de tenir per poder demanar.” Perquè ho entengui fàcilment qui no ha passat pel tràngol: pots demanar un màxim del 80 % i cofinançar la resta (20 %). Com més alt és el pressupost total, més augmenta el cofinançament i aquest l'ha d'aportar l'ens que sol·licita el projecte.

En aquesta convocatòria hi han hagut algunes novetats. Les despeses de direcció i seguiment dels projectes consten efectivament com a fons propis; de fet és la quantificació del propi treball de l'equip el que en la majoria dels casos es pot aportar. Però l'amortització d'infraestructures ja no pot ser considerada i cal incloure també una auditoria.

Però la part més colpidora de l'assumpte és que els patrocinis només poden ser considerats despeses en espècie fins a un 15 %, en la mesura que no són gestionats per l'ens que sol·licita la subvenció. La vessant patrimonial i de socialització del coneixement que reclama la CRAP queda així brutalment mutilada. Com pot inserir-se un projecte en el territori immediat si no s'estableix una dinàmica de protagonisme conjunt amb els ajuntaments, escoles, associacions sense ànims de lucre o altres administracions que el fan també seu? Les inversions que puguin generar aquests “patrocinadors” no estan desvinculades d'una estratègia conjunta de promoció i protecció del patrimoni perquè ambdós: l'equip director i els ajuntaments, així ho han dissenyat de bon principi; són camins que es complementen i que, a més a més, no poden dur-se a terme si sobre el terreny no hi ha un seguiment professional de les actuacions. El que succeeix és que les aportacions dels ajuntaments respectius són de vegades tan elevades, que la mateixa Administració “s'espanta” a l'hora de considerar-les perquè això posa de manifest que no és sols la Generalitat de Catalunya qui inverteix en patrimoni, sinó també els ens locals.

Dona la impressió —o millor, sembla força evident— que el sistema, actuant pressionat per la migradesa de recursos, s'orienta a aconseguir un efecte dissuasori sobre els aspirants i de contenció sobre la quantitat dels projectes presentats —ajudes demanades— i confia

que, a la vegada, la disminució del nombre de projectes presentats es traduirà en una garantia i millora de la qualitat. Resolta provisionalment la convocatòria, concedida la subvenció, s'hauran de refer —com ja hem dit— els projectes per “ajustar els objectius i els compromisos adquirits” al nou pressupost. Hi ha d'haver una institució avaladora que n'assumeixi el possible incompliment? No creiem que calgui, considerem-ho una part dels protocols per penalitzar a l'ens promotor del projecte si s'escau, però és evident que la “multiplicació dels pans i els peixos” no funciona en una proporció del 20 al 100 %.

En l'actual conjuntura, la reversió de les retallades i la superació de la crisi no ha arribat a la recerca i al patrimoni historicoarqueològic. És evident que un augment substancial de la dotació pressupostària realçaria els aspectes i efectes positius de la convocatòria i disminuiria els negatius. Però això no es produirà mentre l'Administració continuï pensant que són “gracioses” subvencions “per tal de finançar una part del cost” de projectes que hauran de buscar-se la vida, despesa de luxe i per tant prescindible, en lloc de productives inversions en coneixement, patrimoni i cultura.

I tornem a recordar que el feble o inexistent finançament basal als grups de recerca reconeguts (SGR) en ciències socials fa que, amb els projectes homologats del Ministeri d'Economia i Competitivitat del govern espanyol, els plans quadriennals siguin gairebé l'únic refugi de la recerca fonamental, aquella que respon a objectius determinats per la investigació.

Pel que fa al cas particular dels Vilars d'Arbeca, la fortalesa va rebre en el quadriennal 2014-2017 la quantitat de 101.767,18 € i, en el 2018-2021, han estat 86.080,40 €. El projecte presentat enguany, “La Fortalesa dels Vilars i l'oppidum de Gebut: Gènesi, identitat i heterogeneïtat en l'ethnos ilerget”, és més complex i costós que l'anterior, per haver ampliat els objectius de coneixement i comportar l'excavació i posada en valor d'un altre assentament ibèric: Gebut (Soses, en el Baix Segre) i actuacions en dues necròpolis: Almenara (Agramunt, l'Urgell) i la Vall de la Clamor (Soses, el Segrià). Farem el que podrem, però d'entrada ja estem buscant “patrocinadors” per poder restaurar i consolidar tot el que estava previst.

També a títol d'exemple, per contundents i aclaridors, dos casos més que sorprenen i preocupen. Dos projectes acreditats i amb resultats esplèndids com la Draga (Banyoles) o Sant Jaume de Mas d'Enveja (Alcanar) reben per a cadascuna de les properes quatre anualitats quantitats que no arriben respectivament a 7.000 i 6.000 € per any. I encara una darrera qüestió: amb quins criteris el Departament assigna directament recursos, al marge de la resolució, als projectes executats pel Museu d'Arqueologia de Catalunya?

Emili Junyent

Grup d'Investigació Prehistòrica
Departament d'Història - Universitat de Lleida
Plaça Víctor Siurana, 1 - 25003 Lleida
ejunyent@historia.udl.cat

Joan B. López

Grup d'Investigació Prehistòrica
Departament d'Història - Universitat de Lleida
Plaça Víctor Siurana, 1 - 25003 Lleida
juanlopez@historia.udl.cat

El finançament de la recerca bàsica en arqueologia a Catalunya en els darrers anys. Una reflexió crítica

F. Gracia Alonso
D. Garcia i Rubert

Ara fa deu anys, vàrem analitzar el finançament de la recerca arqueològica a Catalunya,¹ indicant com a conclusions la manca d'una estructura de finançament adequada per a la recerca bàsica, la inversió desproporcionada en equipaments per crear una xarxa de centres pròpia en lloc de potenciar la ja existent a les universitats i la dependència essencial de les convocatòries europees, estatals, de les comunitats autònomes i d'altres organismes públics per desenvolupar els projectes de recerca, sense parlar de les dificultats d'accedir al finançament privat en funció de les limitacions de la legislació vigent en matèria de mecenatge. Deu anys després, l'essencial de les crítiques que vàrem formular es manté vigent tot i els avenços assolits en el marc organitzatiu. El Pla de recerca de l'arqueologia i la paleontologia catalanes (2014), aprovat pel Consell Nacional d'Arqueologia i Paleontologia, definí unes línies generals d'actuació que han estat només en part recollides en les dues convocatòries successives de Projectes quadriennals de recerca en matèria d'Arqueologia i Paleontologia pels períodes 2014-2017 i 2018-2021, l'anàlisi de les quals mostra uns preocupants canvis de criteri pel que fa a les valoracions dels projectes presentats i l'assignació derivada de recursos econòmics en les dues convocatòries. Primera crítica: ¿de què va servir, en la convocatòria 2014-2017, la classificació dels jaciments per blocs en funció de les qualificacions obtingudes si posteriorment es va optar per un repartiment proporcional dels recursos disponibles?

L'anàlisi de la convocatòria 2018-2021 inclou un element positiu, ja present a la convocatòria 2014-2017, com és traslladar a l'AGAUR per a la seva avaluació els projectes presentats. Utilitzar un organisme aliè al Departament de Cultura constitueix, sens dubte, una aposta per la transparència i qualitat de l'anàlisi de les propostes, del tot necessària donada l'àmplia interconnexió existent a Catalunya entre els integrants dels equips de recerca, universitats, museus, institucions i els professionals vinculats al Servei d'Arqueologia i

Paleontologia. És molt escaient, doncs, que les avaluacions siguin realitzades per professionals de reconegut prestigi de la resta de l'estat o de fora, seguint un sistema de pars amb criteris de puntuació equiparables per detectar i corregir les possibles disfuncions i reduir al màxim les apreciacions subjectives. La segona part de l'avaluació, realitzada per la Comissió de Recerca d'Arqueologia i Paleontologia, amb un valor del 40 % enfront del 60 % de la puntuació final atorgada per l'AGAUR, presenta més problemes. En primer lloc, la composició de les comissions per blocs temàtics no compleix els criteris de distància exigible i necessària en relació amb equips i centres de recerca que es pretenia amb l'externalització de la valoració dels projectes amb l'avaluació per part de l'AGAUR. Segon, les bases de la convocatòria tenen com a resultat que la CRAP realitzi una revisió de la tasca ja realitzada pels avaluadors externs en dedicar 2,5 punts dels 4 que concedeix a criteris ja avaluats prèviament i en aspectes relacionats directament amb la recerca (quan la recerca bàsica no és competència del Departament de Cultura, tal com indica, entre d'altres, el mateix Pla de recerca), com ara la disponibilitat pels sol·licitants d'infraestructures de recerca, la capacitat de generació de coneixement, la socialització del projecte o bé l'adequació del pressupost als objectius del programa de treball. Es qüestiona, per tant, si la tasca anterior estava ben feta, o, simplement, es pretén retocar i reorientar, amb criteris de proximitat, els resultats de les avaluacions externes anteriors. Més incompreensible és el fet que un elevadíssim i desproporcionat 38 % d'aquesta segona nota es reservi per a "la incorporació de materials i jaciments provinents d'excavacions preventives", un requisit que sembla dirigit a afavorir les peticions de les empreses d'arqueologia i paleontologia enfront de les universitats i els centres de recerca consolidats. L'anàlisi dels resultats de la convocatòria mostra distorsions més que notables en les puntuacions obtingudes pels projectes, a l'alça o a la baixa, un cop introduïts els criteris de la CRAP en relació amb les notes concedides per l'AGAUR. És aquest caràcter de rectificació subjectiva el que fa descarrillar —o com a mínim qüestionar— tot el sistema. Si han de coexistir dues avaluacions, els criteris a ponderar haurien de ser del tot diferents, estructurats per blocs, centrant el segon, per exemple, en criteris de sostenibilitat de la recerca, o bé de conceptes com ara la implicació de les administracions locals aconseguida —en forma de recursos i actuacions de difusió realitzades pels equips de recerca— i no de la vàlua dels projectes, que ja ha estat considerada, sense la deformació de la proximitat, pels avaluadors de l'AGAUR. També caldria que totes dues avaluacions fossin realitzades en paral·lel i no pas de manera successiva, i sense cap mena d'interrelació entre elles, per tal d'evitar així absolutament qualsevol temptació de rectificació subjectiva susceptible d'esdevenir discrecional.

Entrem en la fase crítica d'aquesta anàlisi: la definició dels criteris de qui ha de dur a terme la recerca programada bàsica i quins n'han de ser els objectius i les limitacions. La resposta a la primera qüestió és indubtable: les universitats, els instituts de recerca i el Museu d'Arqueologia de Catalunya, amb

1. GRACIA, F. (2009): "La financiación de la investigación arqueológica en Cataluña. Análisis crítico". *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 17: 362-368.

exclusió d'altres organismes, empreses i fins i tot grups estructurats fora del sistema que tenen altres i molt valuoses funcions com ara la conservació i difusió del patrimoni històric i arqueològic o la realització d'intervencions preventives, però que per la seva estructura no han de tenir com a principal objectiu la realització de recerca programada bàsica. Els primers compten amb els investigadors, el personal tècnic i de suport a la recerca, les infraestructures, la capacitat d'organització, gestió i formació de nous investigadors i els mitjans de captació de recursos externs a partir dels Grups de Recerca Consolidats que donen la solidesa necessària i exigible a la tasca científica a llarg termini. És per aquest motiu que haurien de rebre el gruix dels recursos econòmics disponibles, potenciant així l'efectivitat de les quantitats assignades atès que aquestes no constitueixen l'única font de finançament de la recerca sinó que se sumen a d'altres recursos obtinguts en convocatòries competitives promogudes per organismes d'àmbit estatal o europeu.

La segona part del debat s'ha de centrar en el model de finançament pel que fa als jaciments seleccionats. És evident que la casuística és molt diversa i que la progressió de les metodologies d'intervenció i anàlisi de dades varia constantment, cosa que permet obtenir noves dades en jaciments en què es treballa des de fa molts anys. Però el cert és que la construcció del coneixement bàsic, és a dir, les síntesis interpretatives que permetin donar una nova visió dels processos sociopolítics, econòmics, ideològics i de poblament de les societats estudiades, no es pot permetre l'allargament en el temps de les tasques d'actuació de camp durant períodes que en molts dels principals jaciments de Catalunya superen amb escreix el quart de segle sense que es disposi de les imprescindibles monografies que facilitin els estudis necessaris per a la modificació dels paradigmes. El ritme d'inversió actual condemna molts jaciments a dur a terme un ritme de treball tan lent i particularista que podria qualificar-se com a acientífic, ja que queda constret a l'acumulació neopositivista de dades que en molts casos són difoses en estudis parcials de materials o comunicacions en reunions científiques que triguen a publicar-se. Cal per tant un canvi de política, atès que no té sentit que un cop establert un sistema de valoració dels projectes les quantitats concedides siguin reduïdes de manera proporcional fins al 70 % de les sol·licitades, afavorint els pressupostos desproporcionats en funció dels ajustats. Les polítiques generalistes són això, política, i no pas criteris de recerca.

Una millor recerca i aprofitament dels recursos públics disponibles per a la realització d'intervencions programades no hauria de ser mesurada tan sols pel nombre de jaciments en estudi i de campanyes de treball realitzades al llarg d'un cicle quadriennal, sinó, i sobretot, per la culminació de projectes de recerca i de l'estudi de jaciments que han demostrat ser d'una importància cabdal pel que fa a la progressió del coneixement. És necessari per tant dur a terme, si més no de manera progressiva, una política de concentració d'esforços pel que fa a l'assignació dels recursos econòmics —amb el desig sempre present de l'augment de les disponibilitats, signe efectiu del

reconeixement per part de l'administració de la importància de la recerca arqueològica en la construcció del coneixement i la seva difusió— en determinats jaciments que puguin resoldre problemes conceptuals i que han demostrat a bastament el seu potencial per a assolir-ho. Una assignació que hauria de ser cíclica, per permetre la concentració d'esforços en el treball de camp que doni pas a un període d'estudi dels resultats i la seva anàlisi global en les corresponents monografies. Establir la pervivència del model actual com una fórmula per mantenir les relacions estructurals entre l'administració, les universitats, els centres de recerca, els museus, les empreses i els investigadors permetrà, potser, una certa idea de convivència indolora entre tots els sectors implicats, però reduirà l'abast de les intervencions programades, de la necessària recerca bàsica, a picossades puntuals en el patrimoni, no a la revisió i necessària regeneració del nostre coneixement sobre el passat.

F. Gracia Alonso
GRAP-UB. fgracia@ub.edu

D. Garcia i Rubert
GRAP-UB. dgarcia@ub.edu

El nou model de projectes quadriennals de recerca en matèria d'arqueologia i paleontologia: algunes reflexions

Salvador Moyà-Solà

Quan se'm va demanar la meua opinió sobre els projectes quadriennals de recerca en matèria d'arqueologia i paleontologia, em vaig plantejar com enfocar-ho. Per tal de revisar la situació, vaig fer un repàs retrospectiu del procés que des de les reunions pel PIACAT fins a l'actualitat ens han portat al nou model de projectes de recerca en l'àmbit del Departament de Cultura. Recordar on érem a finals del segle xx i analitzar on som en l'actualitat, ens pot ajudar a entendre els motius pels quals era necessari un canvi de model en els projectes de recerca vinculats al Departament de Cultura.

Els motius pels quals el Departament de Cultura fa un nou pla de recerca (Pla de recerca de l'arqueologia i la paleontologia catalanes —PRAPC—, 2014) queden ben palesos en el document de referència del pla. Malgrat que els motius són diversos, crec que val

la pena esmentar-ne un de concret que resumeix la situació: en el PRAPC es diu: “perquè la recerca que impulsa el Departament no pot ser un subproducte de la recerca que es fa al país i, per tant, no pot ser que romanguí al marge del model de recerca oficial, que respon a estàndards internacionals i evidentment a criteris d’excel·lència”. En altres paraules, s’ha d’apujar el nivell de la recerca que es fa amb recursos del Departament de Cultura en comparació amb el model anterior per tal de convergir amb el model de recerca català impulsat per la Direcció General de Recerca.

A la pràctica, quines diferències hi ha entre el model que imperava abans i després de la implantació de les quadriennals? En el model anterior l’aspecte rellevant l’ocupava la intervenció arqueològica o paleontològica i la seva eventual autorització. El projecte de recerca era necessari, però no era avaluat i la concessió del permís implicava l’acceptació del projecte. A més, en aquest model, en què es feia prevaldre l’autorització de la intervenció, amb massa freqüència no hi havia una traducció entre l’esforç excavador i els resultats en forma de publicacions que s’originaven a partir de les intervencions. Evidentment, modificar aquest model i posar per davant el projecte i no la intervenció paleontològica o arqueològica era una necessitat que ara sembla òbvia. Personalment, havent intervingut en diverses de les comissions que es van crear per estructurar el nou model, era clar que en ple segle XXI la recerca i els seus resultats havien de ser, sens dubte, el fil conductor. Un model competitiu basat en avaluacions independents dels projectes, havia de ser la seva base. Des d’aquest punt de vista, la intervenció de l’AGAUR com a agència avaluadora dona garanties a la part avaluada del projecte. Des del meu punt de vista i com a conclusió a l’essència del nou model, crec que la diagnosi inicial que es va fer era correcta i crec que, amb alguns retocs, el nou model donarà els fruits esperats.

Una qüestió diferent és el paper que juga la Comissió de Recerca d’Arqueologia i Paleontologia en el procés d’avaluació. Personalment, crec que és l’aspecte que encara necessita millorar per disposar d’un model eficient i rigorós. La tasca avaluadora dels membres d’aquesta comissió no és gens fàcil considerant l’especificitat dels aspectes patrimonials de cada període cronològic i el desconeixement que molts dels seus membres tenen sobre períodes concrets. Jo mateix em puc trobar, per exemple, davant un projecte sobre l’època medieval. El problema rau en el fet que d’aquestes avaluacions en depèn el pressupost final de què es disposarà per dur endavant el projecte. Crec que aquesta part del procés d’avaluació probablement necessita alguns reajustaments i la fórmula actual ha de ser revisada.

Per una altra banda, un aspecte que no queda gens clar en tot el procés és com els resultats dels projectes influiran en les futures convocatòries. Crec que això és fonamental per tal d’assegurar que els millors projectes, els que aconseguixin els millors resultats (tant en forma de publicacions com des del punt de vista patrimonial i de divulgació) siguin els que tinguin continuïtat en el temps. D’alguna manera, les memòries finals no haurien de ser únicament

memòries de les intervencions sinó dels projectes, on els seus resultats haurien de ser explícits en forma de publicacions. Aquestes memòries haurien de jugar un paper rellevant en la següent avaluació de projectes quadriennals.

Sobre la qüestió dels recursos, només una breu reflexió. És obvi que els recursos són limitats i després de la primera crisi econòmica del segle XXI encara ho són més. No entraré a discutir si el percentatge del pressupost global del projecte que aporta la Generalitat de Catalunya és suficient o no, però sí que vull esmentar que, davant de la situació de recursos limitats, racionalitzar i fer competitiu l’accés a aquests, és una necessitat ineludible.

Per acabar, voldria també remarcar un fet que pot passar inadvertit, però que té la seva importància, particularment per entendre quina ha estat la rebuda del col·lectiu de paleontòlegs al nou model. L’arqueologia i la paleontologia, davant del model de les quadriennals, parteixen de situacions ben diferents. Un dels problemes endèmics que ha patit i pateix la paleontologia és que el patrimoni paleontològic és dimensionalment petit comparat amb l’arqueològic (458 jaciments paleontològics per 12.678 d’arqueològics inventariats, segons dades publicades el 2013) a Catalunya. Per aquest motiu, i també possiblement per qüestions històriques, la paleontologia no ha tingut un pes específic en el Departament de Cultura fins a dates ben recents. Com a mostra, és remarcable que el primer paleontòleg territorial no entrés al Servei fins ben avançat el segle XXI. Òbviament, aquest fet ha dificultat l’obtenció de recursos del Departament de Cultura per dur endavant projectes de recerca sobre paleontologia. Tal vegada sigui també per aquests antecedents que des de la paleontologia s’ha rebut bé la nova estructura competitiva dels projectes de recerca. En el nou model hi ha criteris prou clars que fan que els projectes solvents obtinguin finançament, independentment de si pertanyen a una disciplina o a una altra. Afortunadament, la situació de la paleontologia dins del Departament de Cultura va començar a canviar amb el tombant de segle i, avui dia, el patrimoni paleontològic català s’ha equiparat amb l’arqueològic (si més no formalment, quan el “Servei d’Arqueologia” va passar a anomenar-se “Servei d’Arqueologia i Paleontologia”). Malgrat tot, encara queda molta feina per fer. I només posaré un petit exemple, però que és ple de significat en si mateix: la definició que es fa en el Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic. En aquest decret es diu que “formen part del patrimoni paleontològic català *els elements fòssils no relacionats amb l’ésser humà ni amb els seus orígens o antecedents*”. El que es desprèn d’aquesta definició és que la història evolutiva de l’ésser humà és competència de l’arqueologia i, en canvi, la paleontologia humana és una disciplina inexistente o en queda al marge. Si ens cenyíssim a aquesta definició, ni les restes fòssils de *Pierolapithecus* (excavades a l’Abocador de Can Mata, els Hostalets de Pierola) ni les de *Hispanopithecus* (Can Llobateres, Sabadell) quedarien incloses en el patrimoni paleontològic. Crec que a l’hora de definir la pertinença d’una resta determinada a una tipologia o altra del patri-

moni, és més acurat usar les definicions acadèmiques en les quals l'arqueologia es defineix com la ciència que estudia les evidències materials de la cultura humana al llarg del temps i la paleontologia, com la disciplina que estudia les espècies biològiques del passat (inclosa l'espècie humana) des d'una perspectiva evolutiva. La clarificació d'alguns d'aquests aspectes formals en el pròxim futur, segur que ajudarà a situar correctament el camp d'acció de les dues disciplines en el ric i rellevant patrimoni català.

Agraïments: voldria agrair els útils comentaris fets per J. Galindo i Pere Figuerola.

Referències

RUEDA, J. M., TEN, R. & BUXÓ, R. (ed.) (2014). *Pla de recerca de l'arqueologia i la paleontologia catalanes*. Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya.

Salvador Moyà-Solà

Institut Català de Paleontologia Miquel Crusafont
Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona
salvador.moya@icp.cat

Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats (ICREA)
Pg. Lluís Companys 23, 08010
Barcelona

Investigar fora de la norma

Manuel Edo i Benaiges

No ho és de senzill! Vist des de fora, podem pensar que es gaudeix d'un alt grau de llibertat en l'elecció de temàtiques, de maneres d'enfocar-les, d'amb qui... sí, però no ho és de senzill. I més quan el que es pretén és dur a terme la investigació integral d'un territori alhora que la devolució a la població d'aquest territori dels resultats d'aquesta investigació en forma de difusió i dinamització cultural, obviant l'obtenció de fites i guardons d'investigació.

Bé es cert que el CIPAG (Col·lectiu per a la Investigació de la Prehistòria i l'Arqueologia de Garraf-Ordal) ha assumit, des del seu inici, la responsabilitat sobre dos jaciments cabdals de la prehistòria de Catalunya i aquest fet ha transcendit, inclús, els mateixos membres del col·lectiu. Tot i no estar adscrits a cap entitat oficial d'investigació, el CIPAG s'ha mogut sempre sota el paraigua formal d'institucions universitàries (Universitat de Barcelona) o de museus (Museu de Gavà durant la seva creació i primeres passes...). Tanmateix aquests suports no han suposat mai ni una coacció a l'hora de col·laborar amb d'altres universitats (UAB, Lleida, Sevilla, Valladolid, Cardiff, Basilea...) ni han aportat un flux econòmic que permetés la professionalització i l'estabilitat del futur dels membres del col·lectiu.

La recerca arqueològica enquadrada en col·lectius que actuen sobre el territori es caracteritza per uns trets que la diferencien de la recerca "oficial". Aquesta es basa en tres tipus d'institucions amb unes missions i finalitats específiques. En primer lloc les institucions acadèmiques, bàsicament la universitat, la missió de la qual radica en la transmissió del coneixement i en l'obertura de noves i innovadores línies de recerca a partir de doctorands i màsters. Aquesta faceta converteix els equips universitaris en plataformes de creació de nous professionals que hi transiten però que, generalment, no disposen de continuïtat i acaba sent el nucli de professors qui manté els programes de recerca sobre jaciments o temàtiques concretes, sense poder abastar la tasca resultant. La manca de recursos s'assenta sobre la nul·la inversió en recerca i aquesta és la línia que primer queda sense liquiditat quan arriben les retallades. A partir d'aquí, per a l'estament universitari, la recerca es converteix més en un voluntariat que en una activitat professional.

Un segon front de recerca el componen la xarxa de museus estatals, nacionals i/o municipals, la finalitat principal dels quals és la preservació i difusió del patrimoni cultural, però que també, sobretot en l'àmbit local, realitzen una exemplar funció de recerca. Malgrat tot, sols poblacions amb alt grau de pressupost poden mantenir un nivell digne de les tres funcions encomanades als museus. I és evident que la recerca és la qui primer se'n ressent quan les coses van mal dades.

En tercer lloc, comptem amb els específics instituts de recerca dependents de les diferents administracions públiques, inclús de les mateixes universitats. La missió intrínseca d'aquests centres és la recerca. Són el primer graó, el de la creació de coneixement. La manca de recursos, lligada a la manca d'una estratègia conjunta que redundi en una planificació realista i coordinada de la recerca determina que, entre unes institucions i unes altres, no s'acaba d'afrontar amb garanties el repte total de la recerca a Catalunya.

D'altra banda, la major part de la iniciativa privada en aquest camp s'ha centrat en les necessitats específiques de l'excavació de jaciments arqueològics per la via de la urgència o de la prevenció. És evident que aquesta línia també és necessària i compleix una funció que permet deixar la recerca programada a les institucions creades a tal finalitat, ja que la seva pràctica resulta, gairebé sempre, aliena a la de la investigació planificada per a l'adquisició de coneixement.

També, des de la iniciativa privada, cal valorar la tasca realitzada pels Centres d'Estudis Locals i Comarcals en els seus àmbits d'actuació. En general, es parteix de l'actuació d'un seguit de ciutadans moguts per un esperit de voluntariat i propers al món de les ciències socials, molt bons coneixedors del petit territori d'actuació, que lliuren la batalla de la concreció de les lleis en l'àmbit del patrimoni local i són els primers a alertar dels danys als patrimonis naturals, històrics, culturals i arqueològics en els àmbits locals, i que han resultat especialment importants per a la recerca arqueològica.

És en aquest panorama d'actuacions que subjectes com el col·lectiu CIPAG, dels quals n'existeixen de diferents repartits per la geografia catalana, entitats sense ànim de lucre que agrupen un seguit de professionals

formats en la recerca arqueològica, la salvaguarda del patrimoni i la difusió del coneixement generat, tant a nivell de base com a nivell universitari, a l'entorn de projectes de recerca i dinamització acotats, profunds i de llarga durada en un territori, van fent-se lloc en el panorama de la gestió cultural del territori català, malgrat les extremes dificultats d'accés a les línies de subvenció i finançament reservades exclusivament als canals "oficials" i/o dependents de l'Administració.

El sosteniment d'aquests col·lectius és generalment precari i no permet, avui en dia, el manteniment de cap lloc de treball permanent. El conglomerat d'accions remunerades i subvencions concedides, així com el compromís de diferents equips universitaris que actuen com a especialistes en els projectes del CIPAG, permeten, a hores d'ara, mantenir un cert nivell d'objectius i resultats en la recerca i un cert nivell d'integració en el territori en el qual actuem en forma de retorn social a les comunitats que ens acullen i ajuden a efectuar la nostra tasca investigadora.

El CIPAG està compromès en dos grans projectes d'actuació. El primer d'ells és el projecte de recerca "Les comunitats prehistòriques del massís de Garraf nord", focalitzat en la prehistòria recent del sector nord del massís de Garraf-Ordal, que afecta tres comarques (Baix Llobregat, Garraf i Alt Penedès). El segon, "Can Sadurní. Horitzó 30, projecte integral d'investigació prehistòrica i dinamització cultural" pretén efectuar el retorn a la societat compatibilitzant la recerca científica amb la difusió i dinamització de la informació assolida durant la recerca.

Del primer pengen diverses investigacions en jaciments del territori d'actuació, amb la pretensió de resultar integrals. L'eix central de la investigació s'articula a partir de la cova de Can Sadurní de Begues, amb la inserció d'altres jaciments amb ocupacions més puntuals (coves de Can Figueres, Marge del Moro i Cassimanya (Begues), mines neolítiques de Can Tintorer (Gavà), dòlmens d'Ardenya i del Campgràs (Begues), avenc de Mas Grau (Begues) i cova Llarga (Subirats).

La investigació s'articula a partir d'una direcció de projecte, composta per tres membres del CIPAG i la càtedra de prehistòria de la UB, que sempre ha mantingut amb el CIPAG un esperit d'emparedat i col·laboració. El treball s'estructura en 21 àrees d'especialitat a l'entorn de les quals s'agrupen 64 especialistes coordinats per un responsable per àrea que es coordinen amb l'IP i la direcció del projecte, alhora que anualment se celebren *workshops* per examinar, homogeneïtzar i enfocar la investigació.

El finançament d'aquesta estructura es basa, fonamentalment, en l'aportació voluntària de tots els especialistes. Se sufraguen sols els materials necessaris per al desenvolupament del treball. Desgraciadament, això no és cap mèrit del CIPAG, en realitat es tracta d'un "vull i no puc". Evidentment això condiciona terminis i objectius finals del projecte. Les despeses que se sufraguen des del projecte d'investigació es financen per diferents vies.

La principal aportació, comptabilitzant ingressos en efectiu i "en espècies", la realitza l'Ajuntament de Begues, que habilita una línia d'efectiu per a les excavacions, cedeix el poliesportiu de l'escola per a allotjament i laboratoris de les excavacions progra-

mades i del Workcamp. Alhora sufraga dues terceres parts del Camp de Treball i l'aigua de la flotació de materials i l'electricitat de la cova de Can Sadurní.

Una altra de les aportacions prové del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. La seva suma no arriba ni per a fer front a la mantenció anual del programa d'excavacions. La subcontractació de l'excavació com a camp de pràctiques de l'assignatura de Pràctiques d'Excavació de diverses universitats (Barcelona, Cardiff i Basilea) és una altra de les fonts anuals de finançament del projecte.

El CIPAG té signat un conveni amb l'ICA (Institut de Cervesa Artesana) pel qual, a canvi de la utilització de la marca Encantada, cervesa neolítica de Begues per a una recreació de la cervesa trobada a la cova de Can Sadurní, l'ICA subvenciona el projecte amb un import per litre de cervesa fabricat. En els darrers anys aquesta aportació ha suposat una quantitat similar a la que aporta actualment (2018-2021) el Departament de Cultura al projecte d'excavació. També el CIPAG està aconseguint anualment un petit ajut de l'Institut Ramon Muntaner per a petits projectes de recerca en qualitat de Centre d'Estudis Local.

El projecte "Can Sadurní, Horitzó 30" suposa la difusió de la investigació desenvolupada a partir d'un seguit de projectes que estan arrelant a la població i que es financen amb l'ajut de l'Ajuntament de Begues, els recursos que generen les pròpies activitats i els recursos generats pel CIPAG amb les visites, excursions, *merchandising* i serveis professionals realitzats durant l'any.

En col·laboració amb el Departament d'Ensenyament i l'IES Begues es desenvolupa el projecte "Apadrinem la cova de Can Sadurní". Els alumnes de l'IES, a l'entrar a 1r d'ESO, presten un jurament de compromís amb la cova que expressa la seva voluntat de protegir-la del vandalisme, d'adquirir el coneixement de la seva aportació a la prehistòria del territori i de la propagació dels seus valors entre les seves famílies i la població de Begues. Això implica un treball transversal en totes les matèries del currículum educatiu en el qual el claustre s'implica en aspectes relacionats amb el jaciment, tasca que es continua durant tota l'ESO i que culmina amb els crèdits de síntesi relacionats amb la cova i/o d'altres jaciments beguetans.

En col·laboració amb la Regidoria d'Ensenyament, el CIPAG desenvolupa també el projecte "Apropa't a l'Espluga". En aquest projecte els cursos de 5è d'EP, 1r i 3r d'ESO de tots els centres educatius de Begues efectuen un treball i una visita en què s'introdueixen en la prehistòria del territori i els seus jaciments.

Cada primer divendres de mes el CIPAG organitza "Els divendres... Història", cicle de conferències en el qual ens endinsem en la tasca dels especialistes del CIPAG i dels d'altres equips del territori, oferint els avenços assolits en la investigació i les novetats produïdes a les intervencions. També mensualment, el CIPAG ofereix un itinerari guiat, "El Ferret. Itinerari del carst". Es tracta d'una excursió guiada en la qual es visiten tots i cadascun dels elements d'un carst, tres jaciments arqueològics i alguns elements patrimonials que mostren el que va ser l'economia de la "gent del carst", la gent del massís de Garraf-Ordal.

Una altra de les activitats en les quals el CIPAG s'ha implicat són els seguiments arqueològics precisos per al Pla de Masies de Begues i el Catàleg del Patrimoni Històric de Begues, tant participant com a membre de la Comissió de Patrimoni i Estètica de l'Ajuntament, com excavant (església de Sant Cristòfol, ermita de Santa Eulàlia), com realitzant els seguiments arqueològics, i les excavacions si escau, de masies per restaurar.

Malgrat aquest cúmulo d'activitats, el CIPAG ni té la suficient autonomia financera per a sostenir un sou a nivell de gestió, ni pot sostenir cap lloc fix per recerca. Avui, els pressupostos de cada activitat sols preveuen el pagament de les hores dels guies. El projecte de recerca sols destina una petita partida per a coordinació que s'amortitza en manutencions i dietes de presència institucional.

Sí, és difícil investigar fora de la norma, encara que també ho és dins de l'oficialitat, perquè el que no està pagat en arqueologia és el fet d'investigar, en sí mateix. La recerca dels professors universitaris es basa en uns sous que no cobreixen recerca sinó que asseguruen el funcionament de la universitat; els sous del personal de museus no cobreixen recerca sinó conservació i divulgació. Els ajuts i les subvencions dels estaments oficials a projectes estan destinats generalment a membres d'entitats oficials de recerca. Això incideix en el fet que la majoria d'aquests ajuts no preveuen el sou com a part de la subvenció.

Què passa amb els grups de recerca emparats en la Llei d'associacions? En primer lloc tenen vetats una sèrie d'ajuts, generalment els més substanciosos, que sols es tenen en compte per a centres de caràcter oficial, o per a personal dependent d'aquests.

En segon lloc, els projectes quadriennals de la Generalitat de Catalunya, als quals poden accedir tots els grups de recerca, tot passant per un sistema de puntuació que hauria de permetre una qualificació ordenada en funció de la seva qualitat, tenen resolucions poc entenedores i sense cap explicació constructiva del perquè de les puntuacions. Sabem quina és la puntuació que dona l'AGAUR a cada un dels projectes però no sabem com ha estat avaluada aquesta puntuació. Novament els projectes que ja reben ajuts substanciosos via subvencions oficials tornen a sortir beneficiats.

En el decret de regulació es parla d'una fórmula que, un cop posat en pràctica el repartiment, no se sap exactament quin mètode s'ha emprat en l'atribució de les quantitats als diferents projectes. No sabem tampoc en base a què s'ha establert la puntuació del Servei d'Arqueologia en la seva part de valoració pel que fa a la pràctica difusora, ni pel que fa a l'estudi de materials antics de jaciments no estudiats, que addiciona en una nota final que tampoc queda clar quina intervenció té en la subvenció final que cada projecte rep.

Es pretén que cada equip cerqui finançament complementari però, en canvi, no es té en compte l'esforç realitzat pels equips. No sembla lògic que un projecte de llarga durada que ha completat el mínim d'objectius proposat, tingui menys subvenció en el període 2018-2021 que el que va tenir en el 2014-2017. En el darrer procés qualificador sols fou

possible integrar en el pressupost un 15 % de despesa en espècie, fet que suposa una discriminació per a entitats associatives, com el CIPAG, mes integrades en el territori i amb més facilitat per a rebre en espècie part de les despeses generals, d'allotjament, de manutenció... i que, per contra, tenen moltes més dificultats per accedir al diner líquid de subvencions que permet acudir als diferents tipus d'anàlitzes tant en laboratoris oficials com privats.

Creiem que posar un tercer barem de classificació, en el qual intervingués el percentatge de resolució econòmica del pressupost en funció del percentatge que l'entitat disposa de despesa en espècie i d'ajuts d'altres províncies, permetria premiar aquest esforç amb una millora de la participació en el repartiment de la subvenció. Aquest fet permetria a aquestes entitats incrementar el pressupost en anàlitzes, elaboració de memòries, confegiment d'inventaris, documentació gràfica, bases de dades..., sobretot quan es tracta de projectes de grans jaciments amb grans quantitats de dades a tractar.

Si bé és cert que el CIPAG disposa en el projecte d'un nombre apreciable d'especialistes de diferents universitats catalanes, peninsulars i europees, no podem deixar de veure que la principal raó és la importància del jaciment de Can Sadurní tant a nivell diacrònic com sincrònic, fet que tempta i impel·leix a tots ells a participar de la investigació. Malauradament no tots els projectes tenen la sort de tenir al darrere un jaciment com Can Sadurní. Malgrat tot, el CIPAG n'obté una col·laboració, que molts cops tan sols és puntual, sense dependi de despesa de personal, que permet assolir alguns objectius a nivells similars als de les mateixes universitats i institucions de recerca.

No podem negar que estem assistint al "repartiment de la pobresa". Un repartiment que no té en compte, al nostre entendre, ni els esforços dels equips per a diversificar els ingressos destinats als seus projectes, ni els esforços per efectuar una despesa racional, ni els diferents tipus i nivells de projecte, ni la capacitat de molts dels equips d'obtenir finançament per via oficial, fet que està negat a alguns altres, entre ells el CIPAG.

No podem negar que s'intenta amb una exigua partida pressupostària, partida que veiem minvar any rere any, satisfer més de dos centenars de projectes de recerca. Assistim desesperats a la *clausura* del Servei d'Arqueologia, a la reducció de plantilla, funcions i pressupostària i no veiem tampoc veus de ningú que lluitin per capgirar aquesta dinàmica. Aquesta problemàtica creiem que és densa, que té molts aspectes diferents a valorar i que, en el fons, es tracta del *quid de la qüestió*.

Manuel Edo i Benaiges

President del Col·lectiu per a la Investigació de la Prehistòria i l'Arqueologia de Garraf-Ordal (CIPAG)
cipagmedo@gmail.com